

DOŽIVLJAJ CRKVE U MARIJANSKIM SVETIŠTIMA

Anton BENVIN

Polazimo od spoznaje (iskustvene) da su naša marijanska svetišta po učestalosti posjeta, djelovanja, živosti dinamična i u crkvenoj svijesti prisutna tako da tisuće i tisuće vjernika u ovom ili onom obliku godišnje zalazi u njih, doživljavajući pri tom osobnu i skupnu religioznost; naše je pobliže pitanje: Kako – osobito na razini ove potonje (tj. skupne religioznosti) – kršćanski vjernici doživljavaju da su oni C r k v a? ili: Kako dolaze do iskustva da je ono što svetište zapravo okuplja C r k v a? Pitamo se konačno: Koji elementi, po naravi stvari, ulaze u taj doživljaj? Koje su, prema tome, prednosti i zadaci pastve u marijanskim svetištima?

Izlaganje će u sebi imati nešto načelno jer će kretati od načelnih uvida i datosti; neće se, u ovom obliku, oslanjati toliko na očitovanja konkretne mjerive stvarnosti jer to iziskuje statistiku, sociografsko snimanje i naknadnu analizu; to bi, razumije se, bilo ne samo korisno nego i potrebno, zapravo bilo bi poučno za mnoge, ali nadilazi okvire izlaganja koje želi progovoriti u stilu nekih prolegomena.

Bit će podijeljeno u dva dijela: prvi – općenite hodočasničke, i drugi – pobliže marijanske prirode.

I. OPĆI UVID

1. I Hodočasnički je skup obilježen *časovitošću*: tu je, ali će prestati i više ga nikad neće biti u tom sastavu. To po sebi vrijedi za sve ljudsko, za sve što podliježe kategoriji povijesnog protoka („*panta rhei*”), pogotovu za sve što opečaćuje stvarnost zemaljske Crkve („Nemamo ovdje trajnoga grada, nego tražimo onaj budući” – Heb 13,14, slični Abrahamu koji se „kao pridošlica naseli u obećanoj zemlji, kao u tuđini, prebivajući pod šatorima s Izakom i Jakovom, subaštinicima istog obećanja, jer iščekivaše onaj utemeljeni Grad kojemu je graditelj i tvorac Bog” – Heb 11,9–10).

Zborovanje u svetištu kao hodočasničkom mjestu označeno je *putničkom* no-
tom od početka do kraja, tako da pomaže ljudima da posvijeste iskustvenu činje-
nicu da su oni, kao vjernici na zemlji, upravo „putnici”, svaki pojedinačno, ali i

kao skupina (napose ova trenutno *hic et nunc* prisutna); dapače, da je svakolika crkvena zajednica vjernika to isto: povorka ljudi na putu iz prošlosti (od „Boga koji bijaše”) pred licem Božjim (pred „Bogom koji jest”) prema budućnosti (prema „Bogu koji dolazi”).

Ta crta nasušnoga hodočasničkog iskustva, na teološkoj podlozi, utvrđuje osobito onu notu kršćanske vjere koja se može zvati eshatonskom, tj. vjernik se doživljava, zapravo skupina vjernih – crkva – doživljava se kao netko tko živi pred Bogom, hoda pred njim idući u susret Bogu koji mu stalno dolazi u susret. Bog u koga Crkva vjeruje jest dakle „Bog koji dolazi” (ho erhomenos).

Ne znam koliko se na tom stvarno gradi u djelu pastve po svetištima, ali ova osnova kršćanskog vjerovanja doista je nosiva i može stvoriti široke vizije za budućnost.

1. 2 (eklezijalno-sociološki vidik)

Susret vjernika u hodočasničkom mjestu jače doprinosi *katoličanskom* ili svesabornom iskustvu po kojem pojedinac, zapravo veća ili manja skupina međusobno povezanih ljudi, uviđa da ne pripada tek sebi i svojoj matičnoj grupi (recimo župi, samostanu, redu ili biskupiji), nego jednoj velikoj Crkvi („jednoj, svetoj, katoličkoj i apostolskoj”), da su i onda kad se nalaze daleko od svojih zapravo sa svojim, da su „k svojim došli”, da su „istome Kristu Isusu” i u jednoj te istoj njegovoj Crkvi.

U graničnom pogledu, to je moguće doživjeti svagdje na svijetu gdje se god ljudi mogu hodočasnički susresti, jer svagdje mogu naći katoličku, svekršćansku zajednicu. Načelno je to tako iako zbog teške međukršćanske podvojenosti to nije nažalost i postojeća stvarnost. Mnogo je mjesta na zemlji gdje to dan-danas nije moguće, ali otvorenost svakoga – napose pak *hodočasničkog* skupa i narav Crkve idu u tom pravcu. Idu u smjeru *zborne* svijesti i iskustva sastanka.

To je kršćansko iskustvo prastaro: susrećemo ga npr. u stihovima Aberkijeva spomenika iz II–III. st., koji je sebi u nadgrobnom natpisu odlučio staviti doslovno ovaj sažetak svojeg životnog puta: „Učenik sam neokaljanog pastira / koji pase ovčja stada po gorju i ravni / velikih očiju što posvuda vide / koji me nauči slovima vjernim / i u Rim posla da veličanstvo kraljevsko motrim / da kraljicu vidim u halji i obući zlatnoj. / I gledah tu narod što pečat blistavi nosi. / Vidjeh i sirijsku ravan obištav sve grade, / i prešav Eufrat, svuda sudruge nađoh, za pratnju imajuć Pavla. / I svuda mi vjera bijaše vođom / i svud mi za hranu nudaše ribu iz vrela, / golemu, čistu, koju hvataše djeva neoskrvrnuta, / dajuć je družma da ju blaguju vazda / uz odlično vino koje pomiješano dariva s kruhom.” (usp. T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest kršćanske literature I*, Zagreb, 1976, 235.).

Dakako, to nije isključivo kršćansko iskustvo: nešto se analogno susreće u drugim vjerama, npr. u islamu (u Meki).

Kršćanska prošteništa, naročito Marijina, vrše važnu *katoličansku* dinamiku, vrše svesabirnu zadaću koja provire izravno iz evanđeoske riječi da je Isus umro „za narod, ali ne samo za narod nego i zato da raspršene sinove Božje skupi u jedno” (Iv 11,51–52).

1. 3 (sakramentalni vid)

Doći u hodočasničko (marijansko) svetište znači doći očitovati svoju vjeru i duhovnost. Ona se, možemo reći, očituje dvojako:

- a) simboličkim radnjama općenito, i pobliže
- b) sakramentalnim slavljem.

a) Općenito religiozno očitovanje obuhvaća neobično širok raspon čina kojima ljudski duh, pojedinačno i skupno, izražava svoje unutarnje dinamično stanje. To može ići npr. već od samog polaska od kuće i od obrednog ulaska u svetište (uz vjerski znamen, barjak ili drugo; dostojanstvenim hodanjem s molitvom i pjesmom prema glavnom centru svetišta, slici, kipu, predmetu); uključuje uz to mnoštvo drugih čina kao što je stajanje, promatranje, klečanje, obilaženje (ophođenje, „lizanje“), paljenje svijeća pa sve do izvršenja osobnog ili skupnog zavjeta ili do potresnog susreta s Božjom živom prisutnosti (sjetimo se svjedočanstava te vrste iz života sv. Ignacija Lojolskog, sv. Franje Saleškog, majke Tereze iz Kalkute, koja prije odlaska u misije hodočasti Gospi u Letnicu itd.).

Ovaj općenitiji i manje kodificiran oblik religioznosti zaslužuje posebnu pozornost jer ne samo da ga pučka pobožnost uvelike cijeni, gaji i voli nego se u njemu kriju zapretane mnoge vrednote autentičnog vjerovanja (koje na ovoj zemlji uvijek ide „per visibilia ad invisibilia“, jer „drugog puta nema“). Razumije se da pritom marijanska svetišta nude mnogo toga obilježenog Marijom čega u drugim hodočasničkim središtima nema ili nema u tako specifičnom izrazu.

b) Taj oblik očitovanja dinamične vjere koja u svetištu dobiva pojačanje kao nekom vrstom indukcije dosiže, u kršćanskom pogledu, vrhunac u *sakramentalnom* slavlju; poimence – kad je riječ o prošteništu – u pokori i euharistiji.

Da su hodočasnička mjesta u hrvatskoj svijesti upravo prošteništa, tj. crkve kamo se ide radi postignuća oprostjenja, to proistječe već iz samog naziva (proštenje – proštenjari – prošteništa); da su na izuzetan način upravo to marijanska svetišta, i to se čini da je istina, pa je simptomatično da se *sakrament pokore* u svetištima gaji sustavno: spada u bit svetišne pastve.

Drugo je pitanje da li se u svetištima čini sve što bi se, u tom pogledu, moglo i što bi stvarno trebalo. Mislim da bi sakramentalno slavlje, baš kao *liturgijska celebracija*, moralo u svetištima biti posebno gajeno i promicano. Ne možemo biti zadovoljni ovime dokle smo stigli.

Pored toga, misno slavlje također predstavlja u svetištima stalan program. Ono je, općenito govoreći, postojano ročište Crkve na zemlji, kristalizacijska točka, os njezina okupljanja. Kristova se Crkva naime intenzivno ostvaruje ondje gdje neka skupina vjernika slavi njegov spomen, usvaja njegovu riječ i prima pričest njegove tajne – u *euharistiji*. To je istina u dvojakom smislu: i u vidu *okupljanja* (jer je euharistija – po starom nazivlju – *collecta, synaxis*, zbor, sastanak), a istina je također u vidu *razasiljanja* (jer je euharistija opet i *missa*, tj. poslanje, odaslanje, putni nalog za zadatak). Svetišno iskustvo može sve to jače posvijestiti, tj. misa u svetištu može biti zorniji znak za očitovanje te dubinske realnosti svake euharistije.

Iz tih napomena proizlazi da je zborovanje u hodočasničkom mjestu otvoreno svakom vjerniku ma odakle on dolazio te se nekad ono primiče biblijskoj viziji bogoslužnog skupa „iz svakog plemena i puka i naroda i jezika”; i po njegovu završetku vrijede ovakvi Kristovi logioni: „Ja vas postavljam da idete i rod donosite i rod vaš da ostane” (Iv 15,16), ili: „Bit ćete mi svjedoci u Jeruzalemu, u Judeji i Samariji, i sve do kraja zemlje” (Dj 1,8), ili pak: „Ja vas šaljem kao janjce među vukove” (Lk 10,3) dotično: „Kao što je Otac poslao mene, i ja šaljem vas” (Iv 20,21).

II. SPECIFIČNO MARIJANSKI VIDICI

Dosad smo promotrili općenite *hodočasničke* uvide i crte doživljavanja Crkve u marijanskim svetištima, ukoliko su to – kako znamo – upravo mjesta hodočasničkog proštenjarskog, pokloničkog okupljanja. Sad bi trebalo još nešto reći o svojstveno *marijanskim* notama u njihovu, da tako kažemo, „funkcioniranju”.

2. I *Marijina veličina*, tj. veličina ili datost koja je određena riječju „Marija”, živo je prisutna u svijesti Katoličke Crkve od davnine. Ne samo nje, dakako, nego i mnogih drugih crkava, napose istočnih. (Tko je pohodio npr. pravoslavne živopisane crkve, zna da je u ikonografskoj strukturi crkvenog prostora Mariji posvećeno više fiksnih pozicija: Marija kao oranta, kao „veća od nebesa”; zatim ciklus koji kreće od njezina rođenja te preko stradanja (oplakivanja Krista) ide do usnuća (uspjenija) i slično. Za ranokršćansku starinu dovoljno je podsjetiti na središnje mjesto koje Bogorodica zauzima npr. u porečkom apsidalnom mozaiku (VI. st.).

Marijin lik, njezina materinska, ženska, djevičanska pojava, specifična težina njezine vjere, opećaćena radošću i uspjehom, ali i bolom i tragikom, blagotvorno duhovno nadahnjuje u svakom svetištu, negdje jače s ovima negdje s onim naglascima.

Za naš općeniti svetišni repertorij može biti programsko nadahnuće sve što o Mariji uči II. vatikanski sabor, napose u dogmatskoj konstituciji „Lumen gentium” (gl. VIII), gdje se Marija osvjetljuje ponajprije na temelju povijesti spasenja (br. 55–59), a zatim u odnosu prema samoj Crkvi kojoj je primjer i model (*exemplar*), uзор-lik (*typus*) (br. 60–65), dapače „ukoliko je tijelom i dušom već proslavljena na nebu, slika je i početak Crkve kakva ima biti u budućnosti te na ovoj zemlji dok ne dođe dan Gospodnji (usp. 2. Pt 3,10), svijetli p u t u j u ć e m narodu Božjem kao znak pouzdane nade i utjehe” (LG 68). Od posaborskih dokumenata valja osobito izdvojiti apostolsku pobudnicu „Marialis cultus” pape Pavla VI. (1974.) (hrvatsko izdanje: Zagreb, „Kršćanska sadašnjost”, Dokumenti br. 44, 1975.): tu se Marija vjerničkoj svijesti i nasljedovanju predstavlja npr. kao „Virgo audiens”, „Virgo orans”, „Virgo pariens” i „Virgo offerens” (MC 16–23). U tim se odrednicama zacijelo mogu vidjeti snažni i autoritativni pomaci prema dubljoj i zdravoj pobožnosti prema Mariji, ali također nazrijeti zadaci kako Mariju i sve ono što ona u životu Crkve znači treba naviještati i slaviti u svetištima. U svakom slu-

čaju, na toj crti može skoro izravno nastati autentičan doživljaj prave Crkve: Crkva je naime prava Crkva kad je „Djevica koja sluša (Boga)”, „Djevica koja (mu se) moli”, „Djevica koja (Bogu) rađa djecu” i „Djevica koja (sebe i sve svoje) prikazuje (Bogu)”. Ovdje međutim nije mjesto da se o tom dulji.

Marijina svetišta mogu se i moraju promatrati također kao mjesta postupnog i *permanentnog odgajanja vjere* i vjerske svijesti, kršćanske i crkvene svijesti Božjeg naroda. Cilj svetištima očito nije samo veličanje Marije nego uranjanje u spoznanje onoga što je njoj za života bilo najvažnije, a to je Božja volja, bit Kristova misterija, evanđelje. U pitanju je, dakle, integralna vjera Crkve, koja uključuje poslušno prihvaćanje i veličanje Boga. „Biti Crkva kao Marija” – to bi mogao biti zbirni cilj katoličkog pastora u Marijinim svetištima.

2.2 (*specifično*)

U ovom kontekstu nastavljajući, valjalo bi govoriti o svemu onom sklopu vrednota, realnosti i okoline što stvarno okružuje, sastavlja ili sačinjava pojedino svetište, a što se od jednog do drugoga prošteništa znatno razlikuje, ali također što svojom neposrednom konkretnošću djeluje više-manje na svakoga. Od spleta tih posebnosti svako svetište dobiva svoja osobita svojstva, kolorit i čar. (Uzmimo kao primjer sjevernu Hrvatsku oko Zagreba: tu je Marija Bistrica u mnogočemu drukčija nego Majka Božja Remetska, a obadviije drukčije od Majke Božje na Trškom Vrhu ili na Sljemenu i tako dalje).

a) *Položaj i smještaj*. Razlika je da li svetište stoji na brijegu ili u ravnici, uz tekuću vodu ili u pustu kraju, na vrhu visoke planine ili uz more, u katoličkom kraju ili u dijaspori, u domovini ili u inozemstvu; da li je uza nj koji župni centar ili samostan ili je pak na osami (npr. Sveta gora kraj Gerova u Gorskom kotaru). Okolina zajedno s crkvom i njezinim uredom tvore jedinstveno tkivo koje na posjetioce djeluje poput živog organizma. Uz duhovni naboj očito i materijalna strana prošteništa sugestivno djeluje na ljude. Sve vidljivo je tu, na neki način, znamen nečega višeg i dubljeg.

b) *Prateći objekti* i mogućnosti također ulaze u cjelinu svetišnog kompleksa (mjesto za prihvrat vjernika, za ispovijedanje, za okrepu, za obavljanje raznih pobožnosti, npr. za križni put i slično). Od tih objekata neki su u rukama Crkve, pa ona njima može raspolagati kako želi, a neki nisu (npr. prodavaonice, igraonice, mjesta za razonodu itd.) pa treba i o tom razborito voditi brigu. Ovdje bi se govor mogao usitniti, ali to nadilazi narav ovog priopćenja, kojim se htjelo zadržati na konstatacijama – kako rekoh na početku – načelne prirode.

c) *Osebnijni pojedinačni značaj* svetišta, što ga svako zasebno i neotuđivo ima, treba dobro poznavati i poštovati jer te „osobne” – da tako kažemo – silnice najizravnije pogađaju čovjeka. U Loretu je to tajna utjelovljenja, vezana uz skromnu kućicu, gdje se – po predanom kazivanju – ona upravo dogodila; u Lourdesu i Fatimi neće biti to isto, nego neki drugi čudesni dodir Marijine stvarnosti i naše zemlje. Primjeri bi se mogli nizati u nedogled.

Budući da su Marijina svetišta strukturirana raznoliko, da ih sačinjava više različitih, nikad posve istovjetnih elemenata, ona na doživljaj Crkve djeluju višestruko,

slojevito i relativno. Nigdje nije doživljaj sa svih strana potpun, nego je ovdje većma naglašeno ovo, a ondje ono. Pritom je fundamentalno ono što djeluje iz same prirode prošteništa. Tome osnovu marijanski elementi dodaju svoje *tematske* glaske, tonove i tipične crte.

ZAKLJUČAK

Ove godine (1984.) završno će zborovanje višegodišnjih proslava „Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata” biti ne samo u sklopu vanjske proslave jednoga nacionalnog euharistijskog kongresa (dakle, velezborovanja Crkve čitavoga jednog naroda na *euharistiji*) nego će biti upravo u krugu jednog *Marijina* svetišta. Taj će jedinstven događaj, bez sumnje, uvjetovati u ljudima doživljavanje Crkve kao nazočne žive kršćanske zajednice. I prema tome, doživljaj Crkve u tim koordinatama neće ovisiti samo o širem devetničkom programu slavlja „Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata” niti samo o zaključnoj proslavi euharistije na kongresu (ovisit će, dakako, i o tome!) nego će dobrim dijelom ovisiti upravo o *m a r i j a n s k o m* svetištu koje će kao domaćin ugostiti sav onaj svijet. Na tu utjecajnost Marijinih svetišta kao ambijenta htjelo je ovo razmišljanje svratiti pozornost.

To sve govori u prilog tome da se o toj strani pastorala Marijinih svetišta mora voditi računa ako se žele postići zadani ciljevi, ako se ne želi upadati u nove propuste. S druge strane, smijemo pretpostaviti da će, u užem ili širem rasponu, takvih prilika u budućnosti biti još, dapače da će ih više-manje biti stalno, pa je prikladno i pravedno da se u sklopu teme III. hrvatskoga mariološkog simpozija („Naša prošteništa i Crkva na putu”) misli zajednički i *eksplicite* baš o marijanskim svetištima kao utjecajnim žarištima doživljavanja misterija žive Crkve, putnice na zemlji.